

STATSMINISTERENS 1. MAI-TALE 1980

DEN INTERNASJONALE UTVIKLING

Den internasjonale situasjonen er spent og urolig. Øst/vest-forholdet har forverret seg drastisk. Forholdet mellom de to supermakter er preget av økende motsetninger og mistenksomhet. Vi ser tendenser til isolasjon i vest som i øst.

Men også nord/syd-forholdet er vanskelig og konfliktfylt. Stagnasjonen i industrilandene og stigende oljepriser har rammet utviklingslandene særlig hardt. Mange av dem er på konkursens rand.

Stilt overfor dette bildet kan man lett føle

- 2 -

avmakt og håpløshet. Jeg forstår at mange føler engstelse for fremtiden. Men vi kan ikke gi oss over til slike stemninger. Vi må ikke bli handlingslammet. Det er ingen automatikk i utviklingen; det går ikke med nødvendighet mot avgrunnen. Vi er i stand til å styre utviklingen i positiv retning hvis vi mobiliserer fantasi, innsatsvilje og utholdenhet.

Invasjonen i Afghanistan er en hovedgrunn til at avspenningsprosessen stoppet opp. Men hvorfor kunne dette skje? Kanskje lå en vesentlig årsak i at vi ikke hadde klart å bringe avspenningsprosessen langt nok. Det hadde ikke lyktes å bygge opp det nett av avtaler og regler for internasjonalt samkvem som kunne gjøre en slik aksjon umulig.

Vi ser nå at kontaktene mellom øst og vest blir færre og dårligere. Dette er en farlig utvikling - fordi det øker mulighetene for misforståelse og feiltolkinger.

Det er ingen ansvarlig politisk leder i stormaktene som ønsker krig, eller som tror at noe kan vinnes gjennom væpnede konflikter i atomvåpnenes skygge. Vi kan likevel ikke utelukke at slike konflikter bryter ut fordi partene kan mistolke eller misforstå hverandre. Jo dårligere kontaktene blir, jo større blir sannsynligheten for en slik utvikling.

Situasjonen i Afghanistan er det store hinderet for en tilbakevending til avspenningsprosessen. Dette hinderet må fjernes. Her har Sovjetunionen et hovedansvar. Men også de vestlige land må bidra til løsninger. Det nytter ikke bare med fordømmelser og straffeaksjoner.

Kanskje er det forslag som er satt frem av Det europeiske fellesskaps utenriksministre om et nøytralt Afghanistan en tanke å bygge videre på.

Men vi må også se lengre frem og ta opp igjen arbeidet med det som var avspenningsprosessens kjerne, det å skape avtaleverk når det gjelder nedrustning, rustningskontroll og samkvemmet mellom statene, som kan forhindre at en ny Afghanistan-invasjon finner sted.

Det er en hovedlinje i Regjeringens utenrikspolitikk å arbeide for dette. En annen hovedmålsetting er å bevare lavspenningen i våre strategisk utsatte nordområder. Dette er en politikk som tjener avspenningen i videre forstand. Den er dermed i alle parters interesse.

For Norge som et lite land har det vært en naturlig oppgave å delta i FNs fredsbevarende operasjoner. Men det er en avgjørende forutsetning for slike operasjoner at alle konfliktparter ser seg tjent med at FN-styrkene blir satt inn.

Dessverre har dette ikke vært tilfellet i Libanon. Norge kan ikke lenger tolerere det maktbruk som drives mot FN-styrkene. Styrkenes fremtid kan stå på spill dersom det ikke skjer en avgjørende forandring.

Det har vært tale om å gi FN-styrkene i Libanon anledning til bruk av våpenmakt for bedre å oppfylle sine oppgaver. Regjeringen legger imidlertid avgjørende vekt på styrkenes fredsbevarende karakter. Vi tror det lett kan settes i gang en farlig utvikling om dette skal endres. Derfor kan vi ikke godta forslag om at styrkene

skal benytte militære maktmidler annet enn i selvforsvar.

Situasjonen i hele Midt-Osten er eksplosiv. Det har vi fått en klar påminnelse om gjennom det amerikanske forsøk på å befri gislene som har sittet innesperret i Teheran i snart 6 måneder.

Gjennom sine handlinger har de iranske makthavere begått ikke bare et klart og uakseptabelt folkerettsbrudd. De har også vist en kynisme ovenfor menneskelige hensyn som er opprørende, og som bare kan kalle på vår sterke fordømmelse.

Jeg kan forstå den fortvilelse og oppgitthet man føler på amerikansk side i denne situasjonen, og det voldsomme press det har vært på president Carter for å gjøre noe. Mot denne bakgrunn kan jeg også forstå den

aksjonen som ble forsøkt gjennomført i Iran sist fredag for å befri gislene.

Men vi kan likevel ikke akseptere at slikt skjer. Vi kan ikke avfinne oss verken med terroristaksjoner eller påfølgende militære mottiltak. For hva vil da være utviklingen? Faren er til stede for en stadig opptrapping med en storkonflikt til følge.

På denne bakgrunn plikter vi alle å gjøre vårt ytterste for å få slutt på dette tragiske gisseldramaet. Her må vi nytte alle fredlige midler, diplomatiske kanaler, internasjonale organisasjoner og andre muligheter som står til vår disposisjon.

Men freden i verden er ikke bare truet av utviklingen i Afghanistan og Iran. Vi skal også være klar over at de store ulikheter som eksisterer mellom industrilandene og

utviklingslandene er en fare. Vi kan ikke regne med at Norge, eller de vestlige land samlet, i lengden kan overleve som velstandsoyer i en verden ellers preget av dyp fattigdom.

Arbeiderbevegelsen har her et særskilt ansvar. Vi har ikke bare en forpliktelse på oss til å fjerne arbeidsløshet og urettferdighet i våre egne land. Arbeiderbevegelsens fundament - solidaritetstanken - forplikter oss også til å arbeide for å fjerne fattigdommen, nød og urettferdigheten i utviklingslandene.

Vi står her overfor to utfordringer. For det første må vi gjennom tiltak i vår egen del av verden få den økonomiske utvikling i gang igjen og fjerne det uakseptable forhold at det i våre vestlige industriland

snart er 20 millioner mennesker uten arbeid.

Klarer vi å bringe orden i vårt eget hus vil vi også lettere kunne hanskles med det mye større og vanskeligere problem som fattigdommen i utviklingslandene innebærer.

Oljeprisøkningene er en av hovedårsakene til den verdensomspennende økonomiske krise. På ett år er prisene mer enn fordoblet. Dersom intet blir gjort må vi regne med nye store prisstigninger, som vil gjøre det meget vanskelig å komme ut av den økonomiske stagnasjonen.

Årsaken til denne utviklingen er at industrilandene har bygget sine økonomier på håpet om en nærmest ubegrenset adgang til billig olje. Denne forutsetning er ikke lenger til stede. Oljetilførslene vil etter hvert bli knappere, dels fordi ressursene skrumper inn og dels fordi produsentlandene vil ta bedre vare på sine ressurser, som ofte

er de eneste de har.

Den energikrisen vi nå står ved begynnelsen av må angripes på flere måter. En vei er energisparing og utvikling av alternative energiformer. Men dette vil ikke være tilstrekkelig for å sikre slike moderate prisbevegelser som de vestlige økonomier kan absorbere. For å få dette til er et samarbeid nødvendig mellom produsentland og forbrukerland.

Det har vært gjort en rekke forsøk på å få i gang et slikt samarbeid, uten at det hittil er lyktes. Dette har mange grunner, kanskje først og fremst den at industrilandene har hatt vanskelig for å innse at den billige oljes epoke definitivt er forbi. Det er imidlertid nå enighet om å drøfte disse internasjonale energiproblemene

innenfor FN-systemet, som ledd i globale, økonomiske forhandlinger. Jeg håper dette nye initiativet fører frem. Fra norsk side har vi sterkt gått inn for disse forhandlingene, kanskje kan vi - som samtidig produsentland og industriland - spille en brobyggerrolle som kan gi et viktig bidrag til å få en realistisk energidialog i gang.

Regjeringen har en overordnet målsetting for sin økonomiske politikk: Full sysselsetting. Samtidig skal vi sikre en rettferdig fordeling. Vi skal styrke vårt næringslivs konkurransevne, og vi skal i en meget vanskelig internasjonal situasjon gjenvinne styrken i vår nasjonale økonomi. Det innebærer bl.a. at vi må holde prisutviklingen under kontroll i en internasjonal inflasjonsperiode.

Å innfri de målsettinger vi har satt oss er

vanskelig i en verden som er preget av økonomiske tilbakeslag, produksjonssvikt og masse-arbeidsløshet. Men hittil har vi maktet å stanse massearbeidsløsheten ved landets grenser. Og vi akter å føre kampen videre med uforminsket kraft.

Det er en menneskerett å ha trygghet for arbeid og inntekt. Det er vel ingen tvil om at et lands økonomi og utvikling er best tjent med en politikk som sikrer arbeid til alle. Må vi velge mellom full sysselsetting og lavere prisstigning må vi fortsatt velge sysselsettingen. Men vi må finne den nødvendige balanse slik at vi ikke igjen får en kostnadsstigning som forverrer vår konkurransevne.

Vi har bak oss en periode med 15 måneders pris- og

inntektsstopp. Den ble avløst av en ny periode med en restriktiv innteksreguleringslov og streng prisregulering. Disse tiltakene har vært en nødvendig forutsetning for at norske produkter igjen skulle bli konkurransedyktige på det internasjonale marked.

Jeg vil gjerne her understreke at disse tiltakene ikke hadde vært mulig å sette ut i livet uten full forståelse og positiv oppslutning om dem fra fagbevegelsens side. Det tjener norsk fagbevegelse til ære at den i en meget kritisk periode for landet var seg sitt ansvar bevisst og tok på seg den belastningen det innebar å sette tak på alle inntekter.

Det tjener også fagbevegelsen til ære at en, så langt, er kommet gjennom årets inntektsoppgjør med det resultat som vi nå kan se. Den nøkterne holdning som

har gjenspeilet seg i dette oppgjøret, gir grunnlag for å føre videre i store trekk det vi har vunnet.

Et inntektsoppgjør vil gripe sentralt inn i samfunnsøkonomien. Derfor vil det ikke lenger være mulig for en regjering å sitte bare som passiv tilskuer når partene i arbeidslivet skal forhandle seg fram til nye avtaler.

Det er Regjeringens syn at årets oppgjør er holdt innenfor en ramme som lar seg forsvare i den vanskelige verden vi lever i. Videre har det fått en profil som er i samsvar med det syn vi har på fordelingspolitikken. Denne gang ble det virkelig et gjennombrudd for lavinntektsgruppene.

Regjeringen har på sin side søkt å medvirke til å forsterke lavinntektsprofilen. Forslaget om en sterk øking av barnetrygden står sentralt i dette.

Når rammene er trange og ressursene er knappe må det nødvendigvis føre til at ikke alle kan få det de mener de har krav på. Det er derfor naturlig at det også ved dette oppgjøret er grupper som er misnøye. Men da er det grunn til å minne om at sett over et litt lenger tidsrom har lønnstakere, jordbrukere og fiskere i vårt land hatt en bedring i sine levekår som vel nesten savner sidestykke noe annet sted i verden.

Oppgjøret ble et gjennombrudd for de lavtlønte. Men et gjennombrudd må følges av ny handling. Regjeringen vil for sitt vedkommende ikke slå seg til ro med det som nå er skjedd. Tvert imot må vi nå sette mer krefter inn

på å få til utjevning mellom grupper av lønnstakere, mellom landsdeler, mellom næringer. Regjeringen arbeider med dette på skattepolitikken område, innen utdanning, arbeidsmarkedspolitik, næringspolitikk og distriktspolitikken. Økt rettferdighet og utjevning på disse områdene er noe vi aldri kan regne oss ferdig med.

De seinere år har vært en vanskelig tid for norsk industri. Det har bl.a. gitt seg utslag i en redusert andel av den totale sysselsetting, fra 403.000 årsverk i 1974 til 388.000 i 1979.

Også produksjonen har gått ned i dette tidsrommet - faktisk med nesten 4 % i løpet av 5-års-perioden. Men dette helhetsbilde skjuler imidlertid viktige detaljer. En rekke bedrifter opplever meget gode tider og flere

bransjer kan registrere de helt store overskudd.

Bildet er derfor ikke håpløst. Men norsk industri vil i tida framover stå overfor store utfordringer. Tilpassings- og omstillingsproblemene vil få en atskillig skarpere form enn i 60-årene.

Men omstillinger i næringslivet er ikke noe nytt fenomen i vårt land. Slike omstillinger har faktisk vært en forutsetning for den sterke økonomiske vekst som ga grunnlaget for utbyggingen av vårt velferdssamfunn.

I særlig grad er det verkstedindustrien som har gjennomlevd en dramatisk periode. Men gjennom aktiv medvirkning fra samfunnets side har det hittil vært mulig å gjennomføre omstillingene uten uoverkommelige problemer for den enkelte. Dette vil fortsatt være Regjeringens linje.

Den sentrale og overordnede målsettingen for vår industripolitikk må være at industrien skal bidra til økonomisk tilfredsstillende spredning av bosettingen i vårt langstrakte land.

Realiseringen av disse hovedmålsettingene avhenger av at vi lykkes i å bidra til en bedring av konkurransevne og lønnsomhet. I denne forbindelse er det viktig at norske bedrifter gjøres mer robuste. De må få forvalte en større del av sin verdiskapning, og inntjeningssevne og reserver må styrkes. Dette er spørsmål Regjeringen vil ta opp i den nye industrimeldingen som nå er under arbeid. Og dette må følges opp med tiltak som sikrer de ansatte større medinnflytelse i hvordan ressursene blir anvendt i bedriftene. I denne meldingen må vi samtidig ta sikte

på å avklare bedre ansvarsfordeling mellom myndighetene og industriene.

Men det er viktig å slå fast at ansvaret for fornyelse og utvikling av norsk industri, først og fremst er en oppgave som må møtes på bedriftsplanet, - av ledelse og ansatte i fellesskap.

I Regjeringens arbeid for å gi industrien det best mulige arbeidsgrunnlag er spørsmålet om energitilgangen et vesentlig element.

Det har vært mye diskusjon om energispørsmålene i den seinere tid. Regjeringen har lagt ned et betydelig arbeid for å klarlegge problemene og forene de ulike interesser som gjør seg gjeldende i denne saken. Jeg tror at vi i den energimelding som nå ligger til behandling i Stortinget, har funnet et forsvarlig grunnlag for den

videre energipolitikk.

Selv om vi ser mange vanskeligheter foran oss når vi skal legge til rette en politikk for fortsatt full sysselsetting og rettferdig fordeling, er oppgaven kanskje enklere for oss enn for de fleste andre.

I de kommende år vil også en balansert oljevirkosomhet kunne gi oss bedre muligheter for en planmessig og gjennomtenkt omstilling.

Først og fremst må vi forsøke å styre investeringene slik at vi så langt råd er unngår også geografiske flyttinger i forbindelse med skifte av arbeidsplass. Økte investeringer kan gi distriktene nye muligheter.

Det er helt klart at det blir en vanskeligere oppgave enn hittil å holde den fulle sysselsettingen.

Den internasjonale krise kan bli langvarig. Men i Norge har vi en bedre utdannet og mer kunnskapsrik befolkning enn noen gang i historien. Vi har et avansert produksjonsutstyr. Vi har rikelig tilgang på energi og vi har andre ressurser som kan gi oss et rimelig økonomisk grunnlag å angripe problemene på. Med en riktig politikk skulle vi derfor ha grunn til å se framtida fortrøstningsfullt i møte.